

A *Nyugat* hálózatai*

Évtizedeken át masszívan tartotta magát az a nézet, hogy a *Nyugat* a magyar irodalmi modernség legfontosabb fórumaként (szerkesztői és nagynevű szerzői stábja segítségével) egyre erőteljesebb hangot képviselt a korabeli diskurzusokban, így lassacskán, de néhány éven belül megteremtette az irodalmi erőter – nemzeti klasszicizmus szembeni – ellenpólusát, ellenzékét. Vulgáris megfogalmazásban: minden út a *Nyugattól* indult, illetve a *Nyugathoz* vezetett – az életművek utólagos számbavételekor több esetben is a folyóirattal való kapcsolatfelvétel vált a tényleges írói beérkezés kulcseseményévé, még akkor is, ha ehhez erőszakot kellett tenni a karriertörténeti elbeszélésen.¹ Bár a századfordulós sajtó hálózati jellege nem volt teljesen ismeretlen fogalom az elmúlt század utolsó harmadában sem, a *Nyugat* abszolút középponti (statikus) helyzetének hangsúlyozásával a folyóirat (és alkotóinak) kapcsolati összefüggései, ezzel együtt pedig a *Nyugat* hálózati dinamikája is kevesebb hangsúlyt kaptak.²

Habár voltak olyan szerzők, akik valóban olyannyira szorosan kötődtek a *Nyugathoz*, hogy publikálási praxisuk nagyrészt ennek szűk holdudvarához kötődött, ma már nyilvánvaló, hogy csupán a *Nyugatban* való jelenlét – kevés kivételtől eltekintve – még

* A tanulmány a PD 139076 számú NKFIH-pályázat támogatásával készült.

¹ Egyetlen példaként: Krúdy Gyula első Szindbád-kötete, a *Szindbád ifjúsága* a *Nyugat*nál jelent meg, de a folyóirat a továbbiakban nem lendítette tovább közvetlenül és erőteljesen a szerző karrierjét, amelynek felfutását elég egyoldalúan a kötet megjelenésének eseményéhez kötötte a szakirodalom. (Bővebben lásd: WIRÁGH András, *A szeriális közlés diadala [Jelenetek Krúdy Gyula karrierjének első szakaszából]*, megjelenés előtt).

² Leginkább a kritikai kiadások jegyzetanyagai, a közreadott írói naplók és levelezéskötetek engedtek betekintést a publikálási gyakorlatok kulisszái mögé, mígnem az ezredfordulótól kezdve egyre több szakmunka ad teret újságírás és irodalom kapcsolatának, ezzel egyes írói életművek „sajtóalapú” és/vagy társadalomtörténeti megközelítésének. Jelen tanulmány konkrét témájához közel áll Lengyel András vizsgálata, amelynek felvezetésében a következőket olvashatjuk: „a [Nyugat] munkatársi gárda[jának] összetételének fölmérése és vizsgálata nélkül nem írható le a lap társadalomtörténeti beágyazottsága – elszakadnak, pontosabban, »láthatatlanná« válnak azok a (szociometriai) kötések, amelyek a Nyugatot az irodalmi élet egészébe, tágabban a szociokulturális viszonyokba belekapcsolták. Eltűnik az a közeg, amelyből a lap – munkatársai révén – kiemelkedett, s amelynek a Nyugat sajátos, csak rá jellemző irodalmi s kulturális leképezése” (LENGYEL András, *A Nyugat munkatársi gárdájának összetétele [1908–1910]*, Magyar Könyvszemle, 129(2013), 2. sz., 196–218). A közelmúltból Boka László szavai idézhetők: „Aligha kérdéses, hogy a magyar irodalomtörténet-írás modernség-fogalma többes okból igen sokáig, mereven és meglehetősen tévesen, egyetlen kiemelt alkotóközösséghez, illetve centralizáltan egyetlen helyszínhez, középponthoz ragaszkodva olyan elbeszélésként képződött meg, amely az irodalmi élet eseményeit ezen orígóból eredeztetve, lineárisan és fejlődéselvűen, nem pedig annak természetes hálózatszerűségében kívánta szemlélni” (BOKA László, *A Holnap korabeli szerepéről, jelentőségéről és egyéniségeiről*, I, Acta Universitatis Christianae Partiensis – Studia Culturale, 3(2021), 1. sz., 51–62).

számukra is nehezen biztosította volna mind a minimális egzisztenciális feltételeket, mind a szerzői névérték folyamatos emelkedésének a követelményeit. A hírlapi és folyóiratos sajtó abszolút monopolhelyzetéből adódóan az írók rákényszerültek az írott nyilvánosságtér mind mélyebb és összetettebb meghódítására, azaz a különböző publikálási felületeken és fórumokon való párhuzamos szerepvállalásra. A „nyugatosok” saját kapcsolati hálójuk bővítésével tulajdonképpen a *Nyugat* hálózatát is egyre jobban kiterjesztették, különös tekintettel azokra, akik nem csupán szerzőként, de a megszerzett kapcsolatok számára publikálási felületet biztosító szerkesztőként vagy szerkesztőségi munkatársként kapcsolódhattak be egy-egy hírlap vagy folyóirat mindennapjaiba. Tovább szövődött a viszonyrendszer a *Nyugat* kiadói tevékenységének beindulásával, hiszen így a folyóirat egy gazdagabb portfólió segítségével csábíthatta magához a szerzőket, akiket aztán saját reklámértékének növelése mellett bocsájthatott tovább az írói „boldoguláshoz” elengedhetetlen kritikai diskurzus szakaszába. Bár számos lap közreadta egy-egy fontosabb folyóirat újabb számának tartalmát, sőt némelyik részletesen szemlélte is, a *Nyugat* gondozásában napvilágot látott könyvekről szóló recenziókkal a kapcsolatháló további fontos csomópontokra tett szert.

Jelen tanulmánynak csak korlátozott célkitűzései lehetnek. Akár csak részleges teljességre is törekvő hálózati rajz³ helyett egy virtuális ábra egyes részleteire próbál ráközelíteni, összekapcsolva az írói karriertörténetek, a publikálási gyakorlatok és a *Nyugat* dinamikus hálózatosodásának tapasztalatait az 1908 és 1918 közötti időszakra vonatkoztatva, előtérben a *Nyugathoz* erősebben kötődő alkotók hálózatformáló tevékenységével. Első lépésben a *Nyugat* elindulásakor létező „alaphálózatról”, illetve ennek módosulásairól, ezt követően a „nyugatosok” vidéki külkapcsolatairól, majd a *Nyugat* kiadói tevékenységének egyes összefüggéseiről, végül pedig a recenziók útján történő hálózatbővítéséről esik majd szó.

1. A belső kör

A *Nyugattal* kapcsolatos evidenciák közül az egyik Osvát Ernő „vezető szerepére” vonatkozik. Bármilyen funkció is szerepelt a neve mellett a folyóirat címlapján, Osvát felelt a tartalomért – személyesen, illetve kiterjedt levelezésben intézte a szövegek ki- és beválogatását, valamint a szerzőkkel való kapcsolattartást. Mivel szerkesztői tevékenysége a *Magyar Géniuszban* indult (1902–1903), majd a rövid életű *Figyelőben* folytatódott (1905), sőt, eredetileg a *Nyugat* is a legutóbbi „előzmény” címen jelent

³ Ezen a téren Both Csaba, Maróthy Szilvia és Minkó Mihály adatvizualizációs projektjei emelendők ki, amelyek során elkészült a *Nyugat* és a *Napkelet* szerzőinek összetett publikációs hálózata, valamint a *Nyugat* tíz legaktívabb szerzőjének kapcsolati hálója (MARÓTHY Szilvia, MINKÓ Mihály, *Nyugat* és *Napkelet* között: folyóiratok és írók hálózata, <https://abtk.hu/ismerettar/ismeretterjesztes/1598-nyugat-es-napkelet-kozott-folyoiratok-es-irok-halozata> [utolsó megtekintés: 2024. március 16.], valamint BOTH Csaba, MARÓTHY Szilvia és MINKÓ Mihály, *34 év – 34^2 név: A Nyugat folyóirat és szerzőinek életútja*, CEU Data Stories Exhibition, 2021. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4783550> [utolsó megtekintés: 2024. március 16.]).

volna meg, indokolt lehet a *Nyugat* indulása kapcsán Osvát személyes kapcsolati körének erős befolyásáról beszélni, noha a csoportkohézió néhány éven belül megtört.⁴

	Mgén		Figy	Nyugat										
	1902	1903	1905	1908	1909	1910	1911	1912	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Kovács														
Elek														
Szini														
Cholnoky		7							Elhunyt					
Kaffka	12													
Fenyő														
Ignotus	1													
Molnár	1													
Ady														
Jób	6													
Révész	1													
Hatvany														
Biró														
Kabos														
Ambrus														
Heltai														
	11	5	12	13	12	10	9	7	7	11	10	10	10	5

1. tábla. a *Nyugat* előfizetési felhívásán szereplő szerzők saját néven megjelent írásainak száma az Osvát szerkesztette folyóiratokban (Beck O. Fülöp és Osvát kivételével; a szürke mezők azt jelzik, ha az adott szerző a *Magyar Génius*ban Osvát megérkezése előtt és/vagy távozása után is publikált, a bennük szereplő számok az Osvát-korszakban publikált írások számát mutatja – források: *A Magyar Génius írói és írásai*, összeáll. GALAMBOS Ferenc, Bp., OSZK, 1956. – *A Nyugat elődje és utódja*, összeáll. GALAMBOS Ferenc, Bp., OSZK, é. n. – *Nyugat-cikk kereső*, az elektronikus változatot KIRÁLY Péter készítette, <https://mek.oszk.hu/adatbazis/nyugat.htm>, 1999)

A publikációs gyakoriságból arra következtethetünk, hogy Osvát Ernő legbelső körének Ady, Elek, Fenyő, Ignotus és Kafka Margit maradtak a tagjai a közel két évtizedes, három folyóiratra kiterjedő együttműködés keretei között. Az összes kapcsolat kétharmadát Osvát már a *Magyar Génius* éve alatt magáénak tudhatta. A lapban a régebbi kontaktok (Elek, Fenyő, Kovács Jenő) egyrészt személyesen Osváthoz köthető, másrészt a folyóirattal már régebben érintkezésben lévő kapcsolatokkal egészültek ki. A viszonyok erősségét jól jelzi, hogy Osvát „emberei”, Cholnoky kivételével, aki a lap főmunkatársává avanszált, a szerkesztő távozását követően nem publikáltak többet a lapban (azaz Gellért Oszkár főnöksége idején), viszont a *Figyelő*ben mindannyian, Kovács Jenő kivételével pedig a *Nyugat* első évfolyamában is feltűntek. Míg Kafka Osváttól függetlenül kitartott a *Magyar Génius* mellett, addig Kabos Ede érdekes módon éppen Osvát időszaka alatt maradt távol a laptól. Ő Biró Lajos és Hatvany mellett a *Figyelő*ben, Ambrus és Heltai pedig a *Nyugat*ban csatlakozott a körhöz. Osvát bizalmasainak kohéziója 1905-ben

⁴ Osvát Ernőhöz lásd: KOSZTOLÁNCZY Tibor, *A fiatal Osvát Ernő*, Bp., Universitas, 2009.

és a *Nyugat* első éveiben volt a legerősebb, de az első világháború alatt újból felerősödött. A szerkesztői koncepció, nevezetesen a viszonylag nagy fluktuáció (minél több új hang beillesztése a folyóiratba) miatt nem (sem) meglepő az, hogy egy-egy szerző változó intenzitással vett részt a folyóirat életében. Mások különleges okokból kifolyólag sodródtak tovább: Kovács Jenő Németországba költözött, Hatvany az Osváttal való összetűzést és párbajt követően hagyta ott a *Nyugatot*, Révész Bélát a *Népszavánál*, Biró Lajost *Az Újságnál*, Kabost a *Budapesti Naplónál*, Cholnoky Viktort a *Pesti Naplónál* vállalt feladatai készítették a prioritások átrendezésére. Ha a *Nyugat* egyéb lapokkal kialakított kapcsolatát akarnánk szemügyre venni, az említett négy napilap mellett még *A Hét* érdemelne említést, hiszen számos szerző számára *A Hét* és a *Nyugat* párhuzamos alternatívaként kínálkozott fel: Biró, Cholnoky, Kabos és Szini Gyula több éven át publikált mindkét lapban. Míg Molnár Ferenc többet publikált *A Hétben*, Ambrus, Fenyő, Heltai, Ignótus és Kaffka teljesen feladták ezt a fórumot a *Nyugat* javára – Osvát igazi bizalmasai tehát elfordultak attól az orgánumtól, amely – legalábbis 1908 holdudvarában – a legnagyobb konkurenciát jelentette a *Nyugatnak*.

1908-tól 1918 végéig, a *Nyugat* első korszakában összesen tizenhárom név szerepelt a folyóirat címlapján főszerkesztői, szerkesztői, illetve főmunkatársi minőségben. Nem csoda, hogy az emberek fele (13/7) szintén a fent körvonalozott kezdőcsapatból verbuválódott. A bővítések alkalmával, 1912-ben, 1913-ban és 1917-ben, amikor összesen tíz névvel bővült a rangsor, a redakció, jobban mondva az impresszum „újoncai” közül Ady, Ambrus, Elek és Kaffka váltak a belső kör szerzőiből szerkesztőségi tagokká. Az 1907 februárjában napvilágot látott előfizetési felhíváson szereplő szerzők adták 1908 és 1918 között a lapban megjelenő szövegek valamivel több mint negyedét (jórészt Adynak köszönhetően), ötüik kivételével pedig mindegyiküknek megjelent legalább egy kötete a *Nyugat* Kiadó gondozásában.

2. Küllkapcsolatok

Babits Mihály és Schöpflin Aladár is 1912 közepén váltak a *Nyugat* főmunkatársaivá, legalábbis nevük ekkor került fel a folyóirat címlapjára. Már 1908-tól megjelentek írásaik a lapban. Babits az első korszak negyedik, Schöpflin pedig a hatodik legtöbb szöveget adó szerzője volt. Míg azonban Babits tanári fizetéssel egészítette ki a szövegeiért kapott honoráriumot (1908 és 1911 között Fogarason, majd különböző budapesti kerületekben tanított), addig Schöpflin az irodalmi élet centrumában forgolódott, a *Vasárnapi Újság* rovatvezetője és kritikusa, valamint a Franklin Társulat lektora és titkára volt. Babitsot éppen Schöpflin ajánlotta Osvátnak, de feltehetőleg több szöveget is átküldött a *Nyugatba* a *Vasárnapi Újságból*, amelyek különböző okok miatt nem illeszkedhettek a konzervatívabb modorú nagy múltú lapba.⁵ Schöpflin rendkívül fontos

⁵ Vö. Schöpflin levele Osvátnak 1908. május 20-án = *Tessék színt vallani: Osvát Ernő szerkesztői levelezése*, I, s. a. r. KOSZTOLÁNCZY Tibor, NEMESKÉRI Erika, Bp., Gondolat – OSZK, 2019, 158–159.

pozíciót foglalt el a *Nyugat* szerteágazó hálózatában, hiszen a lap sztárkritikusaként, valamint egyéb pozíciói révén is egyengethette az írói karriereket, illetve publikálási lehetőséget biztosított számukra. Más szóval, kulcsszerepe volt a századfordulós szerzők piaci helyzetének formálásában és kialakításában.⁶

Ebben az összefüggésben a *Nyugat* felé irányuló szövegtranszfer csatornáit viszonylag feltérképezettnek nevezhetők. Ismertek a *Nyugatot* „pártoló”, szerzőiket támogató orgánumok, ahogyan az Osvát-levelezésből és egyéb életrajzi feljegyzésekből az is nyomon követhető, kik voltak azok, akik személyesen folyamodtak a szerkesztőkhöz publikációs lehetőség ügyében, és kik azok, akik közvetítőket mozgósítottak az ügy érdekében. Kevesebb szó esik azonban a kifelé irányuló szövegáramlásról, mégpedig a *Nyugat* vidéki olvasókat és könyvvásárlókat megszólító marketingstratégiáiról, illetve a folyóirat hálózatának regionális csomópontjairól és az összeköttetéseket felügyelő figurákról.⁷

A jó ideje meggyökerezett állásponttal szemben a századfordulós Magyarország irodalmi élete nem nevezhető egyöntetűen egypólusúnak, fővárosközpontúnak. Noha a kapcsolódó erőforrások valóban a világvárossá váló Budapesten koncentrálódtak, kevesen cáfolhatnák, hogy a modernség alakulástörténete szempontjából Nagyvárad, a fejlett sajtó szempontjából pedig például Kolozsvár, Szeged vagy Pozsony ne töltöttek volna be – a „kumulatív összegész” szempontjából természetesen visszafogottabb, de a networking okán – fontos szerepet.⁸ Habár az országos értelemben jelentős piaci aktorok a fővárosban fejtették ki tevékenységüket, sem a fővárosi sajtó, sem a fővárosi könyvkiadók nem apellálhattak csupán a helyiek vásárlóerejére. Minden központi szereplőnek érdekében állt tehát, hogy különböző mechanizmusok segítségével eljuttassák híruket a legtávolabbi vármegyébe is, miközben a regionális központok tartalomszolgáltatónak is meg kellett találniuk a hiteles csatornákat a helyi olvasók tájékoztatása végett.

Ennek a kétoldalú dinamikának köszönhető, hogy a századfordulós irodalmi hálózata bajosan rajzolható fel például a gyomai Kner vagy a békéscsabai Tevan kihagyásával, ahogyan esetünkben az általános mintázattal szemben karrierjüket vidéken építő, de központi csomópontokkal élénk viszonyban lévő írók, költők és újságírók jelentősége sem lebecsülendő. Különböző okok miatt a *Nyugat* és bizonyos régiók viszonya erős, másokéval meglepően gyenge volt. Somlyó Zoltán 1910 júliusában például arról panaszkodott Osvátnak Pécsről, hogy az akkor hatvanezres lélekszámú vármegyeszékhelyen a *Nyugat* egyetlen kávéházban és trafikban sem kapható, a könyvesboltban,

⁶ Schöpflinhez lásd: SZÉCHENYI Ágnes, *Ő a magyar kritika: Schöpflin Aladár*, Bp., Osiris, 2022.

⁷ A hirdetési stratégiához az utóbbi időszakból lásd: KOVÁCS Krisztina, *A csábítás művészete: a Nyugat reklámhirdetéseiről*, Kalligram, 28(2019), 9. sz., 71–85.

⁸ Indirekt módon a Trianon utáni változásokból, nevezetesen a nagy vidéki-regionális központok elcsatolásából is leszűrhető mindez. Hasonlóan árulkodó az is, ahogyan 1920 után az állam és az egyház nekiállt a – nehéz háborús-forradalmi időszakot követően jószerivel lélegeztetőgépen működő – vidéki sajtó központosításának is. 1914 előtt egy vidéki redakció elméletileg teljesen szabadon járhatott el a tartalomgyártásban, már ami a szépirodalmi szövegek közlését illeti.

amelyik járhatja, pedig csak két hét csúszással vásárolható meg. A levél írója azt is hozzáteszi, hogy Szegeden ilyen jellegű problémákkal nem szembesült.⁹

Hódmezővásárhelyen Gonda József (1877–1913) szerkesztésében indult el a *Jövendő* című lap, amely nyíltan a *Huszdik Század* és a *Nyugat* progresszív szemléletét követte. Rendszeresen szemlélte a *Nyugat* neves íróinak és költőinek köteteit, sőt a *Nyugat* hirdette is magát a lapban. Gonda megpróbálta elcsábítani Hódmezővásárhelyre Ignót, majd miután ő visszakozott, Móriczot a helyi Irodalmi és Művészeti Társaság 1910. májusi közgyűlésére, de Móricz végül csak szöveget küldött a folyóiratnak.¹⁰ 1910–1911 folyamán a lapban rengeteget szereplő Ady mellett felbukkantak itt Babits, Dutka, Kaffka, Karinthy, Kosztolányi vagy Révész Béla versei, elbeszélései is. Gonda *Semper idem* című kötetét (1912) Fenyő Miksa szemlélte a *Nyugat*-ban, lapját pedig a *Huszdik Század* a „legérdekesebb magyar sajtótermékek” közé helyezte.¹¹ Pontos adatok híján csak következtetni lehet arra, hogy a közel három évig tartó vállalkozás a *Nyugat* vidéki kapcsolataként rendkívül sokat tett azért, hogy az alföldi régió is belehallgathasson, illetve beleszólhasson az esztétista modernség diskurzusába.

A *Nyugat* „első nemzedékének” két gyakorta emlegetett tagja, Juhász Gyula és Tóth Árpád finoman szólva kiestek az elsővonalas szerzők köréből. Velük kapcsolatban elmaradtak a Babitséhoz, Kosztolányiéhoz vagy Móriczéhoz hasonló, tulajdonképpen a mai napig zajló újraolvasási hullámok.¹² Egy nem vagy nem pusztán esztétikai fókuszú értelmezés azonban újfent fontos helyet jelölhet ki számukra, nevezetesen a *Nyugat* külkapcsolataiért – eltérő mértékben – felelős újságírók és lapszerkesztők pozíciójában. Tóth csak rövid ideig, 1909 és 1913 között tartózkodott Debrecenben, de Juhász apró megszakításokkal az első világháború végéig vidéki állomáshelyeiről (tanári munkahelyeiről) szervezte költői karrierjét. Hálózati szervezőtevékenységük során különböző vidéki hírlapok munkatársaiként publikálási felületet próbáltak teremteni kortársaiknak, legalábbis ez Juhással kapcsolatban biztos megállapítható.

Juhász Gyula 1903-tól volt a *Szeged és Vidéke* munkatársa. Levelezéséből kiderül, hogy szinte állandóan ostromolta Babitsot és Kosztolányit, hogy küldjenek írásokat a lap számára, így hármójuk kapcsolata a *Nyugat* elindulása előtti időszakra datálható, de 1908 után is folytatódott. Babitstól Nagyváradról is kért szövegeket, de közvetített közte és Osvát között is. Folyamatosan tájékoztatta őt a *Holnap*-antológiával kapcsolatos

⁹ Somlyó Zoltán levele = *Tessék színt vallani*, I, 462. (Az Arcanum kissé hiányos pécsi lapszámaiból az derül ki, hogy 1908-ban a *Pécsi Közlöny* gyakran közölte a *Nyugat* tartalomjegyzékét, illetve egy-két szöveget át is vett belőle.)

¹⁰ A *Csipkés Komárominét*, amely 1908 decemberében jelent meg a *Nyugat*-ban. Gonda 1910. április 22-én címzett levele a dhuplán olvasható. (<https://dhupla.hu/text/o:mzs-lev.tei.993> [utolsó megtekintés: 2024. március 16.]).

¹¹ [n. n.], *A vidék átalakulása*, *Huszdik Század*, 13(1912), 1. sz., 91.

¹² Mindez Juhász esetében nem nevezhető előzmény nélkülinek. Szabolcsi 1961-ben a *Nyugat*-ban közölt írások számából azt a következtetést vonta le, hogy „csak nagyon nagy fenntartással számítható a Nyugat-mozgalom törzsgárdájához, inkább a Nyugat-mozgalom és a Nyugat folyóirat periferiáján élt” (SZABOLCSI Miklós, *Juhász Gyula problémái*, It, 49(1961), 2. sz., 93).

történekekről és jelezte számára, hogy a *Független Magyarország* (mint az antológia „hivatalos orgánuma”) ¹³ szintén várja írásait. Révész Bélával, a *Népszava* szerkesztőjével ezen kívül az antológia többi szerzőjének (Dutka, Emőd, Miklós Jutka) publikációival kapcsolatban egyeztetett. 1908 után Kosztolányival ritkábban kommunikált, de a Babitskapcsolat élénk maradt. Bár szakolcai és makói tanítói éve alatt hálózatos tevékenysége jelentősen alábbhagyott, az ezt megelőző évek eseményei nyomán Juhász rendkívül fontos (és tovább árnyalendő) közvetítői szerepet töltött be a „nyugatosok” körében.

Tóth Árpád külképviseleti pozíciójával kapcsolatban valamivel óvatosabban kell fogalmazni. Folyamatos levelezésben állt Oláh Gáborral és Nagy Zoltánnal, akik debrecenieként szintén sokat publikáltak a *Nyugatban*, de tényleges szervezőtevékenység helyett inkább „csak” különleges vonzerővel rendelkezhetett a helyiek számára, akiknek újságírói munkásságára több helyi lapon (*Debreceni Független Újság*, *Dongó*, *Debreceni Nagy Újság*, *Debreceni Futár*, *Debreceni Szemle*) keresztül is ráláthattak. Tóth Árpád „hozzáadott értéke” a nagy reményekkel induló napilapban, a *Debreceni Nagy Újságban* még nem volt számottevő: a tárcarovatot (Tóth publicisztikái mellett) külföldi szerzők írásai töltötték meg egy-két Ady-, Juhász Gyula vagy Biró-szöveg kíséretében, ráadásul a lap 1913-tól kezdődő nehézségeit az is mutatta, hogy a szépirodalmi tartalom erőteljesen megritkult. (Tóth előző lapjában, a *Debreceni Független Újságban* ekkoriban a „nyugatos” szerzők jelenléte valamivel erősebb volt.)

A *Jövendő* debreceni „variánsa”, a Szathmáry Zoltán (1872–1928) szerkesztette *Debreceni Szemle* ezzel ellentétben felvehető a *Nyugat*-hálózat fontos vidéki csomópontjai közé, és bár a fő összekötő elsősorban a nagyváradi kapcsolatait kihasználó főszerkesztő volt, ¹⁴ feltehetően Tóth Árpád munkatársi pozíciója is hozzásegítette a lapot a rangos szerzőcsoport összeállításához és a tagok időleges megtartásához. A folyóirat repertóriumának tanulása szerint az indulás évében, 1912-ben a szépirodalmi közlések mintegy egyötöde származott a *Nyugathoz* köthető emberektől (Tóth mellett Adytól, Juhásztól, Kaffkától, Kosztolányitól, Lengyel Menyhértől, Molnár Ferenctől, Szinitől). Ez az erős kapcsolat a következő évben megszakadt, de mindez akár Tóth Árpád Budapestre költözéséből is adódhatott.

3. Kiadói kapcsolatok

A *Nyugat* könyvkiadói tevékenysége nem támaszkodhatott csakis és olyan súllyal azokra az esztétikai szempontokra, amelyek a folyóiratszámok összeállítását motiválták, hiszen a könyvek előállításának költségeinek megtérülése miatt (a szerzők és a szövegek kiválogatását tekintve) a piaci komponenseket sem lehetett elhanyagolni. ¹⁵ Emellett

¹³ Juhász levele Babitshoz 1908. október 5-én = *Juhász Gyula levelezése I. 1900–1922*, szerk. PÉTER László, s. a. r. BELIA György, Bp., Akadémiai, 1981, 197.

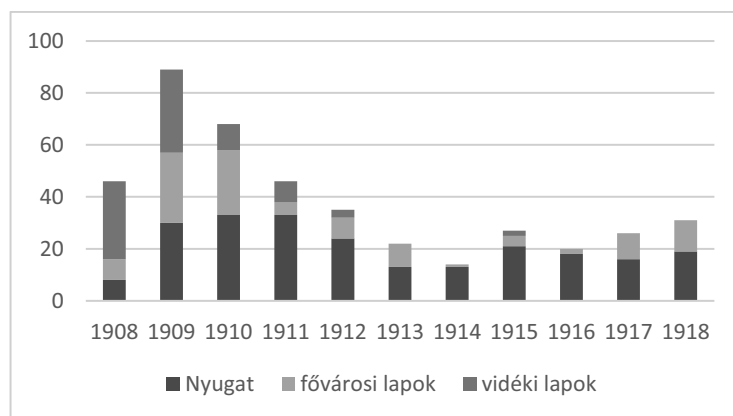
¹⁴ *Debreceni Szemle 1912–1915, Repertórium*, összeáll. Dr. BERÉNYINÉ VARGA Ibolya, Debrecen, KLTE Könyvtára, 1985, 5.

¹⁵ A kiadóhoz lásd: BUDA Attila, *A Nyugat Kiadó története*, Bp., Borda Antikvárium, 2000.

korántsem volt automatikusan elvárható, hogy a *Nyugat* szerzői addigi kiadói kapcsolataikat elhanyagolva preferálják az új kiadót, ahogyan az sem volt magától értetődő, hogy egy-egy szerző éppen rendelkezett volna egykötetnyi kiadható írással. Ha a szerzők hűségese is maradtak a laphoz, ezek a szoros kapcsolódások a kiadók szintjén erőteljesen diverzifikálódtak. Az 1908 és 1918 között a lapban legtöbb írást (legalább ötvenet) közlő alkotók közül Bálint Aladárnak, Kosztolányinak,¹⁶ Szabó Dezsőnek, Füst Milánnak, valamint a világháborúban fiatalon elhunyt Havas Gyulának nem jelentek meg kötetei a *Nyugat* Kiadónál, miközben Szomory Dezsőnek 27 közlés mellett hét, Heltainak 13 közlés mellett hat kötetének kiadását vállalta magára a kiadó.

A folyóiratban és a *Nyugat* Kiadó által kiadott könyvekben megmutatkozó aránytalanságokkal kapcsolatban nem lehet általánosítani. Szomory egyre nevesebb színpadi szerzőként 1910 és 1912 között jelentetett meg könyveket a *Nyugat* Kiadónál, míg a nála két évvel fiatalabb, de jóval termékenyebb Heltai némileg befutottabb szerzőként egyszerűen állt kapcsolatban a *Nyugattal* és a Singer és Wolfnerrel. Mindketten a kiadó „húzóneveivé” váltak, de Szomory valamivel jobban rászorult a *Nyugat* körének támogatására.

A piaci szempontok szem előtt tartásának alapelve nyilvánult meg például Babits második kötetének címválasztásában (a *Klasszikus álmok* címmel a szerkesztők nem értettek egyet),¹⁷ miközben a szerző tagadhatatlanul azok közé sorolható, akiknek karrierformálódása esetében a „*Nyugat*-csoport” alapvető szerepet vállalt.

1. ábra Babits Mihály időszaki kiadványokban megjelent szövegeinek száma 1908 és 1918 között (Forrás: STAUDER Mária, VARGA Katalin, *Babits Mihály-bibliográfia*, Bp., Argumentum – Magyar Irodalom Háza – MTA ITI, 1998)

Babits a Fogarásról történő visszaköltözés után nagyon keveset publikált vidéken, és a *Nyugat* vált a legmeghatározóbb fórumává – az éves szövegtermés legalább 60 százaléka Osvátéknál landolt. Tíz kötetéből csak *A gólyakalifát*, valamint fordításköteteit

¹⁶ *A szegény kisgyermek panaszait* beajánlotta a kiadónak, de az végül a *Modern Könyvtárban* jelent meg. (Vö. ARANY Zsuzsanna, *Kosztolányi Dezső élete*, Bp., Osiris, 2017, 120.)

¹⁷ BUDA Attila, *Babits Mihály művei a Nyugat Kiadó gondozásában*, ItK, 101(1997), 5–6. sz., 608.

publikálta máshol (Révai, Athenaeum, Új Magyarország–Világosság). Kaffka Margit, akit az írói-tanári kettős karrierformálás miatt is Babits mellé lehet helyezni, kötetének egyharmadát jelentette meg a *Nyugat* kiadvállalata segítségével. Bár a Borgos Anna által idézett levélből¹⁸ az világlik ki, hogy Kaffka 1906-ban, még a fővárosba költözése előtt egy, a *Figyelő*höz hasonló periodikához való elköteleződés mellett annak esélyével is számolt, hogy már meglévő kapcsolatait elveszítheti, ez az átbillenés végül nem valósult meg. Kaffka ügyesen lavírozott az irodalmi mezőben, és bár kortárs recepcióját jelentékenyen befolyásolhatta a nők irodalmi emancipációjával kapcsolatos diskurzus, valamint az ebből fakadó hírérték is, a *Nyugaton* megjelent kiadványai csupán a kiadási hely miatt nem kaptak érdemben kiemelkedően nagyobb figyelmet – a kritika egy-két kötetét leszámítva figyelemmel kísérte munkásságát, miközben a szerzőnek sem kellett egy-egy fórumhoz erőteljesen lekötönnie magát.

Kaffka és Babits esetében is fontos szerepet játszhattak a piaci megfontolások, és ha a kiadó nem is számíthatott arra, hogy a két feltörekvő szerző kötetait majd tízezres példányszámokban kell utánnymolni, olyan fontos alkotói lettek az egész vállalkozásnak, akik kölcsönösen elősegítették a folyóirat és a kiadó növekvő renomóját. Velük szemben Ady és Móricz kétségkívül a kiadó legértékesebb szerzőinek számítottak. Móricznak 13 könyve jelent meg a *Nyugat* Kiadónál, ebből hatnak volt legalább egy utánnymása, a két kötetből álló, *Szerelem* című, egyfelvonásosokat tartalmazó könyv csak 1913-ban három kiadást ért meg. Móricz 1911-ben öt évre kötelezte el magát a kiadónak úgy, hogy az Athenaeumnál tervezett (végül el nem készült) hatkötetes regényt is felvette a *Nyugaton* megjelenő összkiadásba úgy, hogy ettől a honoráriumot az Athenaeumtól kapta volna – kedvezve így mindkét kiadónak a várhatóan hatalmas bevételekből.¹⁹

A *Nyugathoz* tehát a kiadói tevékenység miatt is hozzákapcsolhatók szerzők, köztük olyanok is, akik a lapban nem kaptak látványos publicitást. Egy másik megközelítésben azokkal az orgánumokkal is kiegészíthetők a hálózat ezen leágazásai, amelyekben a későbbi kötetbe szerkesztett szövegek először megjelentek (valamint külön vizsgálat tárgya lehet az is, hogy ezek a lapok hogyan fogadták a kötetet, illetve ezen belül hogyan reflektáltak arra, hogy a kötet egyes szövegeit a szerző itt publikálta első alkalommal). Csáth Géza már 1908-tól állandó szerzője volt a *Nyugatnak*, elbeszéléseivel és zenekritikáival 1914-ig jelentkezett a lap hasábjain. *Délutáni álom* című második (tulajdonképpen harmadik)²⁰ novelláskötete 1911 tavaszán jelent meg a megfelelő

¹⁸ Egy Fenyő Miksához címzett levélről van szó, idézi: BORGOS Anna, „Talán senki nem vette olyan komolyan ezt az egész híres modernséget, mint ő”: Kaffka Margit személyes és irodalmi kötődései = Kaffka 100. Tanulmányok Kaffka Margitról, szerk. MÉSZÁROS Zsolt, PARÁDI Andrea, RÁKAI Orsolya, Bp., PIM, 2020, 67.

¹⁹ Vö. CSÉVE Anna, „A nagy fundus”, avagy hogyan lesz a művészet Móricz Zsigmond számára a társadalmi felemelkedés közegévé?, *Studia Litteraria*, 60(2021), 3–4. sz., 272. (A szerződés elérhető: <https://dhu.pla.hu/text/o:mzs-lev.tei.1518> [utolsó megtekintés: 2024. március 16.]).

²⁰ Az *albírók és egyéb elbeszélések* (1909) a *Mozgó Könyvtár* füzetes sorozatában jelent meg. Szajbély a Csáth-bibliográfia nyomán időszaki kiadványnak tekinti a sorozatot. (Vö. SZAJBÉLY Mihály, Csáth Géza élete és munkái: Régimódi monográfia, Bp., Magvető, 2019, 227.)

szövegek kiválogatásának hosszú procedúráját követően.²¹ A felvett novellák 1907 és 1910 között először összesen hat helyen jelentek meg (*Budapesti Napló*, *Élet*, *Független Magyarország*, *Nyugat*, *Pesti Napló*, *Világ*), de három szöveget Csáth utánközölt, így a *Bácskai Hírlappal* és a *Bácsmegyei Naplóval* is kiegészíthető a közlési hálózat. A kötet-ről nyolc lap közölt hosszabb-rövidebb írást többek között Bresztovszky Ernő, Karinthy, Schöpflin tollából – egyedül a *Világ* kritikája reflektált a lap és a szerző kapcsolatára.

A *Nyugat* Könyvtárban, a *Délutáni álménál* visszafogottabb, a sorozatra jellemző külsővel és csekélyebb terjedelemben jelent meg Csáth *A Janika* című tragikomédiája, amelyből egy részlet napvilágot látott az *Aurora* 1911. május 27-i számában és amelynek bemutatója három nappal korábban volt a Magyar Színházban (a *Hamvazószerda* című egyfelvonásos bábjáték kíséretében). A kis füzet már megjelenhetett a premierre, de csak egy recenzió jelent meg róla (Gondáé a *Délutáni álom*ról írott sorok mellett),²² és Ignotus is úgy írt a premierről, hogy csak írása alcímében reflektált a kötetes megjelenésre. Noha *A Janikáról* szinte mindegyik neves fővárosi lap beszámolt, ezek a híradások, lévén nem a dráma szövegének, hanem annak színpadra állított variánsának szóltak, nem köthetők be közvetlenül a kiadói hálózatba. (Ellenben a szerző számára ideiglenes bebocsátást engedtek a színpadi lapokba, hiszen a *Színházi Hét* rendszeresen tájékoztatta olvasóit a premier előkészületeiről, majd az előadásról is, a *Magyar Színpad* pedig a szerzőt is meginterjúvolta darabjával kapcsolatban).

	DÁ szövegei a lapban / kapcsolat a lappal		
Budapesti N.	Nagy Balázs – Kis Balázs, Régi levél (1907)		
Nyugat	Anyagyilkosság, Délutáni álom, Emlékirat eltévedéséről (1908), Ópium (1909), A hegyszoros (1910)	1911. június 11.	Karinthy Frigyes
Független Mo.	A Kálvin téren (1908), Pergament (1909)		
Bácskai Hírlap	A Kálvin téren (1909)		
Élet	Józsika (1909)		
Világ	Johanna, Pista (1910)	1911. május 14.	Miklós Jenő
Bácsmegyei N.	Ópium (1910)		
Pesti Napló	A kisasszony (1910)	1911. május 14.	
Az Újság		1911. május 16.	
Pester Lloyd		1911. május 21.	
Vasárnapi Ú.	–	1911. június 18.	Schöpflin Aladár
A Jövő		1911. július 1.	
Népszava	–	1911. november 12.	Bresztovszky E.

2. tábla Csáth Géza, a *Délutáni álom* (DÁ) és a kötetet recenziáló lapok és szerzők kapcsolatai (a második oszlopban az utánköléseket kurziváltam) – Forrás: DÉR Zoltán, *Csáth Géza-bibliográfia*, Újvidék, Forum, 1977

²¹ Uo., 251–253.

²² Uo., 281.

A *Délutáni álm* novelláinak helyet adó orgánumok fele hírt adott Csáth kötetének megjelenéséről, ráadásul két esetben olyanok írtak róla kritikát, akik maguk is publikáltak a *Nyugat*-ban. További két ilyen figura pedig azokban a lapokban szemlétzte a könyvet, amelyekkel Csáth ezt megelőzően volt szorosabb viszonyban. A *Pester Lloyd* és Az *Újság* presztízsiük miatt reflektáltak a *Délutáni álm*-ra, A *Jövendő* pedig a *Nyugat* körüli eseményekről gyorsan és hűen tudósító lapként szinte kötelező érvennyel Csáth megjelenő kötetéről is beszámolt. Érdekes még kiemelni, hogy mind a két könyvről (illetve az előadásról) csak két szerző, Gonda József és a *Pester Lloyd*-tól Góth Ernő (Ernst Goth) írtak, illetve A *Jövendő* és a *Nyugat* közölte egy lapszámban a két „eseményről” szóló tudósítást.

A *Nyugat* Kiadó és a *Magyar Színház* is hozzájárultak ahhoz (és viszont), hogy Csáth 1911-ben egyik legsikeresebb évét zárta le. Vélhetően a kevés új publikáció, valamint a gyors pénzszerzés ígérete vezetett ahhoz, hogy következő elbeszéléskötetét már az Athenaeum *Modern Könyvtár* sorozatában jelentette meg 1912-ben.

4. A hírvivők

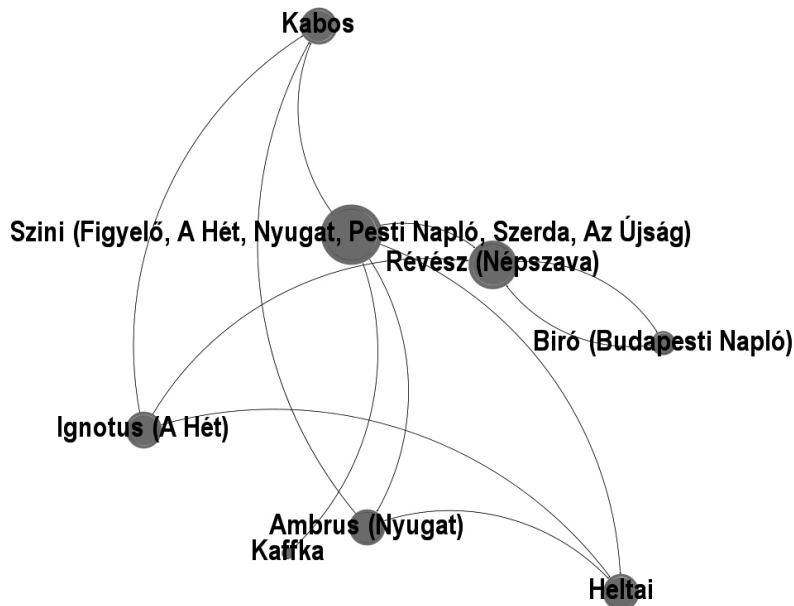
A századforduló irodalmi intézményrendszerében az írói név értékének hullámvázát részben a művekről született kritikák, ezen belül is az ezekben foglalt értékítélet, a megjelenés helye és a kritika szerzőjének személye határozták meg. A recenziók és könyvkritikák kezekedtek a szerzők „beárazásáról”, azaz egy virtuális csereérték megállapításáról, amely nem feltétlenül igazodott a szerzői név előfordulási gyakoriságából eredő névértékhez. A szerzők megítélése – leegyszerűsítve – az esztétikai „ítélőszék” és a piac egymástól eltérő mechanizmusaitól függött. A kritikák mögött természetesen kiszámítható automatizmusok (is) álltak, hiszen az irodalmi revük és nagy példányszámú napilapok szinte kötelező részei voltak a kritikai blokkok – ezeknek az orgánumoknak részben azért is volt életbevágó az új irodalmi kiadványok folyamatos szemlézése, mert – az újdonságok iránt érdeklődő olvasóközönség kiszolgálása mellett – ezen visszacsatolások szavatolták a lapok és kiadók közötti kapcsolatokat. A lapszemle műfajától eltekintve csak ritka esetekben fordult elő, hogy a kritikák tárgya ne egy-egy kötet lett volna, így a *Nyugat* a kiadói vállalkozás elindulását követően sokkal hatékonyabban tudta bővíteni az ismeretségi hálózatát, jórészt olyan figuráknak köszönhetően, akik eltérő mértékben a főlapba is bedolgoztak.

Lengyel Imre Zsolt tanulmánya szerint a *Nyugat* első öt könyvéről 25 lapban 64 kritika jelent meg. Az erős csoportkohéziót bizonyítja, hogy a legalább három könyvet szemlélő fővárosi lapok (leszámítva a napilapokat) kritikáinak szerzői többnyire közel álltak a *Nyugathoz*, sőt egyesek (például Ignótus, Kosztolányi vagy Schöpflin) több kötetéről is megemlékeztek.²³

²³ LENGYEL Imre Zsolt, *A Nyugat első könyveinek fogadtatásáról*, ItK, 121(2017), 4. sz., 435–463.

A kutatás, amelynek jelen tanulmány is része, 51 századfordulós szerző karrierjének sajátosságait és összefüggéseit vizsgálja. Közülük nyolcan a *Nyugat* belső körének tagjai voltak, és viszonylag gyakran írtak egymás köteteiről – attól függetlenül, hogy éppen melyik lappal álltak kapcsolatban, és attól is eltekintve, hogy az adott kötet melyik kiadó gondozásában került ki a könyvpiacra. A kritikaírás alapesetben hasznos kiegészítő tevékenysége volt az írói-újságírói professziónak, de alkattól és munkabírástól függően többen nagyobb hangsúlyt fektettek a kortárs magyar szépirodalom bírálatára, akár anélkül, hogy ez a szépírói munka mennyiségének vagy minőségének kárára ment volna. A *Magyar irodalomtörténet bibliográfiájába* felvett kritikák és recenziók alapján ez a nyolc tagból álló szerzőcsoport meglehetősen visszafogottan élt a kritikaírás eszközeivel, már ha a Nyugat Kiadónak a *Nyugatban* szemlézett köteteit vesszük figyelembe: csupán Heltai itt megjelent köteteiről és csak Ambrus Zoltán tájékoztatta a *Nyugat* olvasóit (a nyolc szerzőnek összesen 21 könyve jelent meg a kiadó gondozásában 1908-tól 1918-ig). Nem nagyon változik a helyzet, ha a feltételeket a következőképpen módosítjuk: 1) a Nyugat Kiadónál megjelent könyvekről született kritikák a *Nyugatban* és máshol, 2) a szerzőcsoport könyveiről született összes kritika a *Nyugatban*. Az első esetben a hálózat három csomópontossá bővíthető, hiszen Szini Gyula *A Hétben* is írt Heltai „nyugatos” könyvéről, míg a második esetben már négy csomóponttal számolhatunk, mert Szini Révész Béla három kötetét is bemutatta a *Nyugatban*.

A *Nyugat* és kiadója kontextusaiból kilépve azonban egy jóval összetettebb hálózat rajzolható, amelyben mind a nyolc szerző szerepel 22 darab, nyolc orgánusra kiterjedő recenziós kapcsolattal. Egyedül Ambrus adott és kapott recenziót, az egyetlen kölcsönös kapcsolat Biró és Révész között alakult ki, akik egymásról írtak kritikát (négy év eltolódással, így ez esetben szoros kölcsönösségről, gesztusról nem beszélhetünk), a legaktívabb pedig Szini Gyula volt, aki öt szerzőtársa könyveinek 13 írást szentelt hat periodika hasábjain.

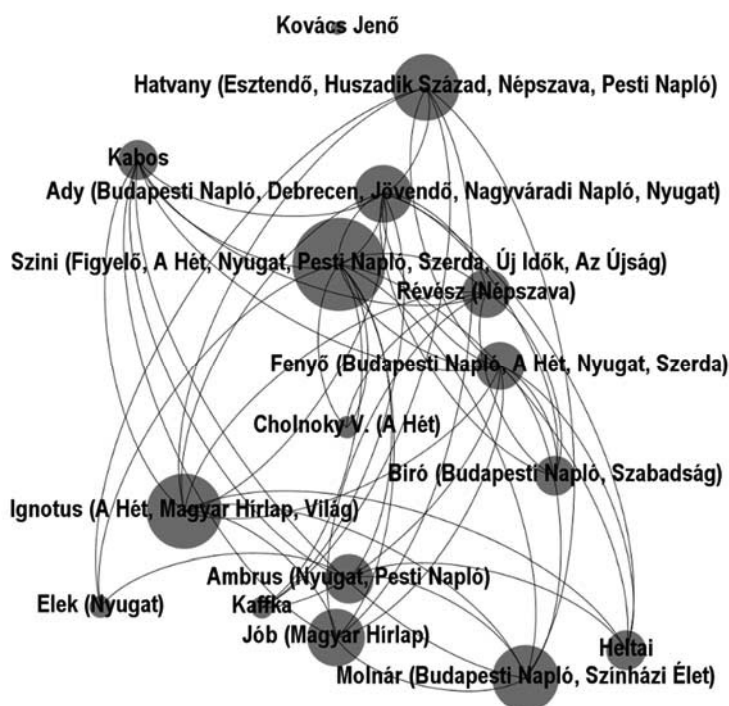
2. ábra Az 1907-es előfizetési felhíváson szereplő (leválogatott) szerzők egymásról írt recenzióit ábrázoló hálózat (a név után a recenziók megjelenési helye olvasható, a csomópont nagyságát a kimenő és bejövő kapcsolatok élek száma határozza meg – forrás: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* 3–4., 6–7., szerk. KÓKAY György, VARGHA Kálmán, V. WINDISCH Éva, Bp., Akadémiai–Argumentum, 1982–1997)

A hálózati rajz látszólag nem sok extratanulással szolgál (leszámítva Kaffka kapcsolatainak számát, aki egyébként az 50 szerző összesen öt könyvről írt kritikát, azaz nem mondható a csoport legtermékenyebb kritikusának, viszont saját köteteiről tőlük összesen 63 írásos reflexiót kapott). Megállapítható viszont, hogy még ebben a szűk körben sem volt jellemző az önpromóció: a szerzők leginkább saját „külső” publikációs fórumaikat használták fel, hogy közeli munkatársuk újabb munkáit szemlézzék.

Relevánsnak tűnik ez a megállapítás abban az esetben is, ha a hálózatba felvesszük az előfizetési felhíváson szereplő többi szerzőt is, így például Adyt vagy Molnár Ferencet, akinek műveiről nagyon sok beszámoló és kritika jelent meg, ráadásul ezeknek körülbelül a negyede a *Nyugat*-ban. Az óhatatlanul töredékes²⁴ rajzról az látszik, hogy – a periférián lévő Kovács Jenőn kívül – csupán hárman (Heltai, Kabos, Kaffka) nem szemlézték társaik írását, ugyanakkor a csoport tagjainak fele több lapban is recenziált egy-egy kötetet. A legtöbb szerzőnek Fenyő Miksa szentelt legalább egy írást, Kabos Ede volt az, akiről a társaság legtöbb tagja írt kritikát, a fogadott és küldött szövegek, azaz a legtöbb kapcsolat szempontjából pedig Szini Gyula helyezhető

²⁴ Az adatgazdagság és a megjeleníthetőség miatt nem jelöltem a kapcsolatok erősségét, valamint az egy-egy adott lapban megjelenő recenziók alhálózatait.

a hálózat középpontjába. A recenziók összesen 18 lapban jelentek meg, de a fővárosi fölény minden bizonnyal abból adódik, hogy a rajz alapjául szolgáló adatforrás, a bibliográfia elkészítői jobbra a budapesti orgánumokat vizsgálták át a vidéki lapok kárára. Végül megjegyezhető, hogy a hálózat potenciális teljes telítettségéhez (240 kapcsolathoz) képest egy kb. negyedéig (23 százalékosan) „feltöltött” kapcsolati hálállal állunk szemben.

3. ábra az 1907-es előfizetési felhíváson szereplő szerzők (kivétel: Beck O. Fülöp, Osvát Ernő) egymásról írott recenzióit ábrázoló hálózat (a név után a recenziók megjelenési helye olvasható, a csomópont nagyságát a kimenő és bejövő kapcsolatok élek száma határozza meg – forrás: *A magyar irodalomtörténet bibliográfiája* 3–4., 6–7., szerk. KÓKAY György, VARGHA Kálmán, V. WINDISCH Éva, Bp., Akadémiai-Argumentum, 1982–1997)

A *Nyugat* bizonyos mértékig egy zárt kör benyomását is kelthette az első világháború végéig, noha az Osvát–Hatvany-vita lezárulásával a folyóirat korábról már jól működő belső dinamikája újfent megerősítést nyert: 1909-től 1918-ig minden évben átlagosan 25 új szerző tette le névjegyét a lapban. Hálózata azonban csupán ennek a nyitottságnak köszönhetően nem bővíthetett volna tovább ilyen mértékben. A hálózatosodást két folyamat generálta: a *Nyugat*-ban közreműködő szerzők jelentős részét érintő publikációs kényszer, valamint a kiadói vállalkozás elindítása. Ha túlzás is kiadói konszernről beszélni, utóbbi segítségével a *Nyugat* tényleges piaci szereplőjévé vált a korabeli

intézményrendszernek, ráadásul mindez megteremtette az alapját annak, hogy egyúttal a kritikai diskurzus részévé is váljon. A laphoz szorosan kötődő szerzőcsoport így az 1910-es évektől folyamatosan bővült azok sorával, akiknek munkáit a Nyugat Kiadó gondozta, illetve akik ezeket a kiadványokat a századforduló sajtóhálózatában kritikai reflexióval illették. A vidéki nagyvárosokban rendezett *Nyugat*-matinéknél szintén kiemelkedő eseményei voltak a hálózatosodásnak (ennek során a lap előfizetőket toborozhatott, a hírlapi beszámolók komoly reklámértékkel rendelkeztek, de a fellépő szerzők is adhattak publikálható írásokat ezeknek az orgánumoknak), míg a folyóiratot és szerzőit propagáló, a *Debreceni Szemlé*hez és *A Jövendőhöz* hasonló vidéki lapok szintén komoly horderejűek voltak, mivel lényegében helyben teremtettek publikálási felületet az „új ízléssel” rokonszenvező alkotóknak, kritikusoknak és egyéb műfajokban jeleskedő tollforgatóknak.

A századfordulós intézményrendszer finomabb kapcsolódásainak és összefüggéseinek megrajzolásához egyelőre a *Nyugat* (illetve az avantgárd lapok) mentén felhúzott adatstruktúrák elemzésére kényszerülünk, de ezek több áttétellel egy olyan modell akár vázlatos megalkotását eredményezhetnék, amelynek segítségével többek között a korszak irodalmi erőterére (köztük főként az irodalom kettészakadására) vonatkozó egyoldalú kliséket is szegmentálni lehetne. Amennyire fontos találkozási pont volt a *Nyugat*, legalább annyira vált kiindulópontjául (és céltáblájául) a különböző alternatív próbálkozásoknak, reformkísérleteknek is, amelyeket eddig a szakirodalom végeredményben a „nyugatos” és az „ellennyugatos” oldalon helyezett el, miközben az írói karrier alakulásából és a piaci szereplők tevékenységéből ennél sokszínűbb és összetettebb konfigurációk olvashatók ki. Ha például az 1910-es évek kis folyóirataira (*Renaissance*, *Aurora*, *Május*, *Új Revü*, *Új Magyar Szemle* stb.) vagy a kiadói konszernnek (Athenaeum, Franklin, Singer és Wolfner stb.) működésére, ezek sikeres üzletpolitikájuk vagy kudarcaik okaira gondolunk, a kirajzolódó szempontrendszer, amelyben egyaránt előfordulnak piaci és esztétikai mozzanatok, elősegítheti egy pozíciójában maradéktalanul kiemelkedő fontosságú, de monolit-jellegét az általa (is) indukált hálózati dinamikában feloldó *Nyugat*-kép megalkotását.